

УДК 343.37:342.7

ЕКОНОМІЧНІ ЗЛОЧИНИ ТРАНСНАЦІОНАЛЬНОГО ХАРАКТЕРУ ЯК ЗАГРОЗА ПРАВАМ ЛЮДИНИ

Світлана Вознюк

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
вул. Університетська 1, м. Львів, Україна, 79000, тел. (032)2394710*

Розглянуто транснаціональну економічну злочинність та її вплив на загальносвітовий правопорядок. Розкрито питання протидії транснаціональній економічній злочинності та важливість побудови оптимальної моделі міжнародної співпраці у цій сфері. Приділено особливу увагу розвитку механізму прав людини, що порушуються внаслідок низького рівня економічної безпеки.

Ключові слова: транснаціональна економічна злочинність, міжнародна співпраця, загальносвітовий правопорядок, глобальна безпека, міжнародне економічне право, права людини, декриміналізація.

Підтримання загальносвітового правопорядку та прав людини сьогодні, є загальною орієнтацією міжнародної співпраці між суб'єктами міжнародного права. Нині простежується новий напрям у міжнародно-правових актах та резолюціях міжнародних організацій. У Декларації тисячоліття Організації Об'єднаних Націй 2000 року [1], так само, як і в Хартії Європейської безпеки, прийнятої на рівні ОБСЄ 1999 р., порушення прав людини і основних свобод у загальному масштабі розглядають як загрозу глобальній безпеці [2]. В другій половині ХХ століття в полі зору світової спільноти опинилася така загроза правам людини, як транснаціональна злочинність, масштабною формою існування якої слугує економічна основа. Підвищена зацікавленість до дослідження цього феномена визначене її розмахом і розміром заподіюваних збитків. Наприклад, за даними Міжнародного валютного фонду, щорічний обсяг міжнародних економічних злочинів сягає 5% від світового ВВП, що 2011 року становило 3,15 трильйонів доларів [3].

Розуміння транснаціональної злочинності як серйозної загрози, порівняно з традиційними формами злочинності, досягнуто ще на П'ятому конгресі ООН з запобігання злочинності і поведження з правопорушниками 1975 р., а в подальшому Каїрський конгрес визнав цей напрям боротьби з економічними злочинами головним. Питання організації протидії транснаціональній економічній злочинності на міжнародному і національному рівнях включають не тільки теоретичні, але й практичні аспекти. Природа транснаціональної економічної злочинності, її форми, суспільна небезпека, способи протидії їй, а також питання побудови оптимальної моделі міжнародної співпраці в зазначеній сфері знайшли своє віддзеркалення в юридичній доктрині і на рівні міжнародних дипломатичних конференцій і міжнародних організацій [4].

Оптимізація міжнародно-правової співпраці в даній сфері як початкова точка припускає осмислення переліку тих прав і законних інтересів, яким транснаціональна економічна злочинність завдає серйозної шкоди суспільству та правам людини. Транснаціональна економічна злочинність, будучи загрозою глобального масштабу, має цілу систему складових, що і завдає шкоди не тільки одній окремо взятій державі і суб'єктам економічної діяльності, але й усьому міжнародному співтовариству. Тому, не є доцільним акцентувати увагу лише на зростанні матеріальної шкоди, що заподіюється даними злочинами, оскільки останні заподіюють і нематеріальну шкоду – завдають удару міжнародно визнаним правам людини як основі життя, а також нормам і принципам співіснування держав. Сказане не означає відходу від панівної, зокрема в російській доктрині кримінального права, думки про те, що родовим об'єктом злочинів у сфері економічної діяльності слугує система суспільних відносин, що складаються у сфері економічних відносин у суспільстві, орієнтованих на розвиток ринкової економіки, що охороняється державою [5].

Слід зауважити, що процеси, які відбуваються у сучасному світі, характеризуються підвищенням міжнародної інтеграції в економічній сфері. Сьогодні можна констатувати, що склався єдиний міжнародний економічний простір, який представляє взаємодію державних і недержавних суб'єктів міжнародного економічного спілкування. Одночасно з цим слід вважати, що міжнародний економічний правопорядок є складовою частиною міжнародного правопорядку як сукупності міжнародних відносин, врегульованих нормами міжнародного права. Особливість сучасного міжнародного правопорядку, як і міжнародного права загалом, полягає в його гуманітарній спрямованості, на що звертали увагу не тільки у вітчизняній, але й у зарубіжній доктрині [6]. Принцип загальної поваги і дотримання прав людини, а також весь масив сучасного міжнародного права прав людини пронизує чимало галузей міжнародного права, в тому числі й міжнародне економічне право, адже сама суть економіки базується на діяльності людини.

Як відомо, співпраця і взаємодія в глобальному економічному просторі регулюються нормами міжнародного економічного права, яке включає міжнародне торговельне, валютне, фінансове і банківське право. Міжнародне економічне право представлене нормами як двосторонніх, так і багатосторонніх угод. Цілком зрозуміло, що економічна сфера сучасних суб'єктів економічної діяльності володіє ознаками транснаціональності. Цей термін достатньо детально розроблено свого часу Р. Ароном, який показав, що транснаціональність – це властивість економічних процесів, які постійно виходять за межі кордонів конкретних держав [7]. Слід зауважити, що сьогодні термін «транснаціональність» доволі поширений.

Як попередньо було підкреслено, у сучасній системі міжнародних відносин у сфері прав людини помітне місце займають економічні права. Зокрема, економічні права людини, а також пов'язані з ними трудові, соціальні і культурні права визнані в Міжнародному пакті про економічні, соціальні і культурні права 1966 р. Проте економічні права практично виступають у формі соціально-економічних і трудових прав тих верств населення, які належать до категорії робітників [8]. Значну увагу міжнародне співтовариство приділяє соціально-економічним правам мігрантів і членів їхніх сімей, захист прав яких гарантовано, в тому числі і спеціальними міжнародними актами.

Останніми роками відбувається розвиток механізмів захисту прав другого покоління на універсальному рівні [9].

Захист зазначених прав також достатньо ефективно здійснюють на європейському регіональному рівні. При цьому не слід забувати і про наявність власне економічних прав осіб, що є підприємцями. Такі права надали у ЄС на вільне переміщення товарів, послуг, фінансових коштів, на вільну конкуренцію. Отож, коли йдеться про посягання з боку транснаціональної економічної злочинності на міжнародно визнані економічні права людини, в цьому випадку слід мати на увазі і права підприємців (бізнесменів), і права найнятих робітників. Співвідношення прав людини і бізнесу стає самостійною темою обговорення у світовій юридичній літературі [10]. Економічні права людини визначають положення людини в економічній системі й гарантують відповідні блага. Вони забезпечують можливість участі людини у сфері виробничих відносин, праці, власності і підприємництва. Економічні права включають не тільки право на справедливі й сприятливі умови праці, свободу праці, право на рівну оплату за рівну працю, але в широкому сенсі слова – право на свободу економічного розвитку [11].

Як переконуємося, безпека міжнародних прав людини як стан їхньої захищеності припускає не тільки координацію міжнародної економічної діяльності, але й ефективну протидію транснаціональній економічній злочинності. В умовах відвертості національних економік і транспарентності меж сучасних держав економічна злочинність починає набувати ознак транснаціональності. Як відзначає В. А. Козлов, «глобалізація фінансових ринків поступово стирає межі між внутрішніми і зовнішніми джерелами незаконного капіталу, схемами його відмивання незалежно від місця злочину або отримання доходу від незаконної (забороненої) діяльності» [12]. Підрив світового економічного порядку може означати, що права людини позбавлені однієї зі своїх гарантій.

Для того, щоб успішно долати кризи і труднощі в світовій економіці, необхідна ефективна і чітко скоординована схема управління світовими економічними і фінансовими процесами. Лібералізація світової економіки і фінансових ринків часто випереджає правове регулювання міжнародного економічного і фінансового співробітництва. Недотримання ж стандартів у сфері фінансової діяльності, що розробляються міжнародними організаціями, часто сприяє легалізації (відмиванню) грошових коштів і іншого майна, придбаного незаконним шляхом, перешкоджає збалансованому розвитку світової економіки за наявності в ній транснаціонального кримінального сектора. Цей сектор створює загрозу не тільки економіці, але й підриває світовий правопорядок, одним з найголовніших принципів якого є принцип загальної поваги й дотримання прав людини. Серед пріоритетних напрямів політики світової спільноти важливим видається здійснення узгоджених дій з декриміналізації світової економіки, пов'язаних і з здійсненням заходів щодо декриміналізації національних економік. Цілком очевидно, що в умовах єдиного світового господарства успіх у боротьбі з національною економічною злочинністю слугує складовою частиною боротьби з транснаціональною економічною злочинністю, оскільки в сучасних умовах національна економічна злочинність усе більше набуває ознак транснаціональної злочинності.

Розширений підхід до бачення загроз, які несе з собою економічна злочинність у її транснаціональному вигляді, достатньо виправданий. Злочини у сфері економіки підривають засади інших сфер як окремих держав, так і світової спільноти загалом. Отож

слід зазначити, що для діяльності злочинних організацій і співтовариств, які сьогодні починають набувати транснаціональних ознак, немає не тільки державних кордонів, але й меж для проникнення в інші сфери суспільства – в легальну економіку, в культурну, політичну й інші сфери життя. З цієї причини оцінка такої злочинності відрізняється від оцінки злочинності в рамках національного правопорядку. В умовах глобалізації економічна злочинність отримує шанси не тільки придбати транснаціональні ознаки (національна економічна злочинність з транснаціональними ознаками), але й вступити в нову – транснаціональну – фазу свого існування, ознаменовану розповсюдженням впливу злочинних груп не тільки на галузі національної, але і світової економіки, в якій починають працювати злочинні капітали [13].

Підвищення ступеня суспільної небезпеки транснаціональної злочинності зумовлене такими обставинами. Процеси економічного розвитку і міжнародної економічної інтеграції в умовах глобалізації, крім формування єдиного ринку і ринку фінансових послуг, призводять до того, що економічна сфера стає доволі крихкою і схильною до криз, що блискавично розвиваються. Зокрема, А. П. Коротков відзначає, що «зростання НТП, урбанізація міст і глобалізація економічної діяльності, ускладнення характеру і форм економічних відносин відповідно, наростання нестійкості в економічних системах усіх рівнів ведуть до того, що все більшої ваги набуває економічна безпека діяльності господарюючих суб'єктів, окремих галузей економіки, національної економіки і світової економіки загалом» [14].

Економічна безпека, яку підриває транснаціональна організована злочинність, є одним з найважливіших умов не тільки стабільного існування суспільства, але й основою вільного особистого розвитку, в тому числі у сфері підприємницької та іншої економічної діяльності. Економічна злочинність гальмує розвиток виробництва, відволікає інвестиційний капітал, зумовлює інфляцію, позбавляє держбюджет значної частини доходів. Транснаціональна ж економічна злочинність підсилює вказані негативні ефекти. Цілком зрозуміло, що якщо значна частина економічного сектора «провалюється» в тіньову або кримінальну економіку, то це слугує додатковим чинником для посилення крихкості міжнародної економічної сфери. Формування і розширення специфічного економічного устрою – тіньової і кримінальної економіки – створюють умови для забезпечення невеликої групи осіб надприбутками. При цьому тіньова економіка, що є деформацією економічних відносин, починає входити до складу кримінальної економіки. Слід погодитися з А. Г. Корчагіним у тому, що «... кримінальна економіка – це ширше поняття, ніж тіньова економіка, і включає останню як складову частину» [15].

Саме у цьому аспекті на загальносвітовому рівні було прийнято низку нормативно-правових актів. Зокрема, при розгляді питання щодо націленості міжнародної співпраці на реалізацію доктрини щодо боротьби ООН з транснаціональною злочинністю та забезпечення дотримання міжнародно визнаних прав людини слід визнати, що в сучасному світі національні інтереси повинні поєднуватися з інтернаціональними. Зазначимо, що було створено відповідну структуру – FATF, яка займається виробленням світових стандартів у сфері протидії відмиванню злочинних доходів і фінансуванню тероризму.

Отже, існування людства у час глобалізації має виклики, які порушують власне загальносвітовий правопорядок та, безумовно, права людини. Одним із суттєвих викликів

є транснаціональна злочинність, і боротьба з нею є актуальною, оскільки це сприяє забезпеченню розвитку прав людини.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Декларація тисячоліття Організації Об'єднаних Націй від 08.09.2000 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_621.
2. Хартія європейської безпеки від 19 листопада 1999 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/994_166.
3. Дані МВФ від 09.2011 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2011/02/pdf/text.pdf>.
4. Корчагин А. Г. Преступления в сфере экономики и экономическая преступность. / А. Г. Корчагин. – Владивосток, 2001. – С. 109–110.
5. Волженкин Б. В. Экономические преступления / Б. В. Волженкин. – СПб., 1999. – с. 53.
6. Meron Th. The Humanization of International Law / Th. Meron. – Hague, 2006. – P. 23.
7. Арон Р. Мир и война между народами / Р. Арон. – М. : Академический проект, 2000. – С. 34.
8. Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права від 16 грудня 1966 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_042.
9. Dennis M. J. Justiciability of Economic, Social, and Cultural Rights / M. J. Dennis, D. P. Stewart // American Journal of International Law. – 2004. – Vol. 98. – № 3. – P. 462.
10. Business and Human Rights: A Compilation of Documents / Ed. by R. Mares. – Leiden, Boston, 2004. – P. 3.
11. Бергман В. Основы германского и международного экономического права / В. Бергман, Х. Шмидтренц, Ю. Плате, М. Пашке, Ф. Флор. – СПб., 2007. – с. 471.
12. Козлов В. А. Противоправное поведение в сфере экономики. / В. А. Козлов. – М., 2005. – с. 272.
13. Weissbrodt D. Norms on the Responsibilities of Transnational Corporation and Other Business Enterprises with Regard to Human Rights / D. Weissbrodt, M. Kruger // American Journal of International Law. – 2003. – Vol. 97. – Nfi 4. – P. 901.
14. Коротков А. П. Преступления в сфере экономической деятельности как угроза экономической безопасности России / А. П. Коротков. – М., 2002. – С. 21.

Стаття надійшла до редколегії 25.09.2011 р.
Прийнята до друку 05.01.2012 р.

ECONOMIC CRIMES AS TRANSNATIONAL SECURITY THREAT TO HUMAN RIGHTS

Svitlana Voznyuk

*Ivan Franko National University of Lviv,
Universitetska St., 1, Lviv, Ukraine, 79000, tel. (032) 239-47-10*

The article reveals transnational economic crime and its impact on global order. Disclosed question is combating transnational crime and economic importance of creating an optimal model of international cooperation in this field. It is paid a special attention to the development of the mechanism of human rights, which are violated due to a low level of economic security.

Key words: transnational economic crime, international cooperation, global order, global security, international economic law, human rights, decriminalization.

ЭКОНОМИЧЕСКИЕ ПРЕСТУПЛЕНИЯ ТРАНСНАЦИОНАЛЬНОГО ХАРАКТЕРА КАК УГРОЗА ПРАВАМ ЧЕЛОВЕКА

Светлана Вознюк

*Львовский национальный университет имени Ивана Франко,
ул. Университетская, 1, Львов, Украина, 79000, тел. (032) 2394710*

Рассмотрена транснациональная экономическая преступность и ее влияние на общемировой правопорядок. Раскрыт вопрос противодействия транснациональной экономической преступности и важность построения оптимальной модели международного сотрудничества в данной сфере. Уделено особое внимание развитию механизма прав человека, которые нарушаются в результате низкого уровня экономической безопасности.

Ключевые слова: транснациональная экономическая преступность, международное сотрудничество, общемировой правопорядок, глобальная безопасность, международное экономическое право, права человека, декриминализация.